

Lopata ako život a smrť

Jozef Hnitka precíznym spôsobom zobrazil život slovenskej dediny v románe Krížové štácie a v novele Jabloň. Vo viacerých poviedkach zasa podrobne stvárnil pocity povstalcu počas druhej svetovej vojny. Svoju všestrannosť však dokonale ukázal aj v poviedke Lopata. Aj v nej sa tematicky zameril na druhú svetovú vojnu. Využil najmä originálnu tému, ktorá plne reflektuje situáciu na Slovensku koncom roka 1944. Ako napísal Anton Hykisch v doslove zbierky Transfúzia z roku 2003, v ktorej sa poviedka nachádza, jej text sa číta ako politický triler.

Nemci, vlasovovci, Tisova domobrana, povstalci a sovietski partizáni – v neprehľadnej situácii ťažkého obdobia bolo veľmi náročné sa vyznať. To postihlo aj hlavného hrdinu poviedky, ktorý sa so svojím bratom dostal do akéhosi labyrintu, z ktorého nie a nie vyjsť. Hnitka vykresľuje existenciálnu situáciu, ktorá vedie hlavného hrdinu až k absurdnému správaniu. Po tom, čo sa odhalia strany tých, čo sú zatknutí a tých, čo zatýkajú, pokračuje v hre, ktorá sa mu nevypláca. A jeho ubolené oči sa upierajú na lopatu, ktorá je jedným z ústredných bodov počas celej poviedky. Hnitka lopatu prezentuje v dvoch odlišných zmysloch – ako funkciu života a smrti.

A od začiatku po koniec nie je jasné, na ktorú stranu sa prikloní osud ústredných postáv. Príbeh si udržiava napínavú atmosféru, v ktorej sa striedajú pocity radosti, bolesti či strachu. Ten sa znásobuje po zvrate v podobe útoku Nemcov, keď už skutočne ide o existenciu bratov, pričom im hrozí koniec práve z ruky spojenca, ktorého tak túžobne vyhľadávali. Vypäté situácie nakoniec vyústia do odlahčeného konca, ktorý len potvrdzuje neprehľadnosť vtedajšej doby.

Autor sa v poviedke Lopata zameriava na jednotlivca. Ten je vo veľkom konflikte príliš malý a k tomu musí čeliť mnohým výzvam. Každé nesprávne

rozhodnutie však môže byť jeho osudovým. Hnitka neidealizuje postavy a s ohľadom na dobu, v ktorej poviedku písal, presahuje vtedajší slovenský obraz o druhej svetovej vojne. A teda neprikrášľuje ani jednu zo zúčastnených strán. Hnitkov pohľad je preto nadčasový a posolstvo dokáže odovzdať aj v súčasnosti.